

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Biyografilerin İncelenmesi: Kadın Şahsiyetler Biyografilerde Nasıl Tanıtılıyor?

An Analysis of Biographies in Social Studies Textbooks: How Are Female Personas Represented in Biographies?

Melis Akay Şahin^{1*}, Mehmet Açıklan²

Öz

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografileri incelemek ve bu biyografilerdeki kadın şahsiyetlerin nasıl tanıtıldığını analiz etmektir. Araştırmada 2021-2022 eğitim-öğretim yılında kullanılan Millî Eğitim Bakanlığı ve özel yayımlar olmak üzere 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tamamı incelenmiştir. Doküman analizi yöntemine dayalı yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulguların bazıları şunlardır: İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadın şahsiyetlere ait biyografilerin erkek şahsiyetlere ait biyografilere göre sayıca oldukça az olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu biyografilerde yer alan kadın şahsiyetler hakkında verilen bilgilerin sınırlı olduğu ve kişiyi tanıtmak konusunda yetersiz kaldığı görülmüştür. Buna ek olarak biyografilerde kadınlara kıyasla daha çeşitli meslek ve toplumsal rollere sahip erkek figürlerine yer verildiği tespit edilmiştir. İncelenen biyografilerde erkek şahsiyetler özellikle yönetici ve bilim insanı olarak öne çıkarken, bu rollerdeki kadın şahsiyetler nadiren gösterilmektedir. Bu çalışma ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografilerin daha eşitlikçi bir yaklaşımla hazırlanması ve kadın şahsiyetlere daha çok yer verilmesi konusunda farkındalığın artması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Biyografi, Ders Kitapları, Kadın ve Erkek Şahsiyetler, Sosyal Bilgiler, Toplumsal Cinsiyet.

Abstract

The aim of this study is to examine the biographies in Social Studies textbooks and to analyse how female personas are represented in these biographies. The research includes a review of all 5th, 6th and 7th grade Social Studies textbooks used in the 2021-2022 academic year, including those published by the Ministry of National Education and private publishers. Some of the findings which obtained from the research based on document analysis method are as follows: It was determined that the biographies of female personas were considerably lower than the biographies of male personas in the Social Studies textbooks examined. In addition, it has been observed that the information given about the female personas in these biographies is limited and insufficient in terms of introducing the person. The data analysis also revealed that men are represented in the biographies with a wider variety of occupations and social roles compared to women. In the analysed biographies, male personas stand out especially as administrators and scientists while female personas are rarely depicted in these roles. This study aims to raise awareness about preparing biographies in Social Studies textbooks with a more egalitarian approach and giving more prominence to female personas.

Keywords: Biography, Female and Male Personas, Gender, Social Studies, Textbooks.

Atıf/Citation: Akay Şahin, M. & Açıklan M. (2024). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Biyografilerin İncelenmesi: Kadın Şahsiyetler Biyografilerde Nasıl Tanıtılıyor? *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 241-282.

¹ Dr., mell.1925@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3060-3534.

² Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, acikalin@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9861-5024.

Extended Abstract

The main objective of this article is to identify the biographies used in Social Studies textbooks and to reveal how the female personas in these biographies are represented. In the article, a total of six Social Studies (5th, 6th and 7th grade) textbooks were analysed. In this regard, the following research questions were generated:

1. What are the quantities of male and female personas whose biographies are included in Social Studies textbooks?
2. Who are the male and female personas whose biographies are included in Social Studies textbooks?
3. How are the female personas whose biographies are included in Social Studies textbooks represented?

The document analysis method was used for this research. The scope of the research includes Social Studies textbooks taught during the 2021-2022 academic year. Accordingly, some of the findings of this study are as follows:

- The quantitative analysis of the biographies in social studies textbooks revealed that female personas are less included than male personas. In the Social Studies textbooks published by the Ministry of National Education (from 5th grade to 7th grade), a total of 10 female personas' biographies are included, while there are 45 biographies of male personas. Similarly, in private publications (from 5th grade to 7th grade), a total of 9 female personas' biographies are included, while there are 57 biographies of men personas. Another interesting finding is that while 39 biographies of male personas are included in the 7th grade Social Studies (EKOYAY) textbook, no biographies of female personas are included at all.
- The analysis also showed that these biographies of female personas provide limited and insufficient information for a comprehensive introduction of an individual. On the other hand, the biographies of male personas mostly include more information compared to female biographies in the analyzed textbooks.
- The analysis of the occupations of male and female personas in Social Studies textbooks revealed that male personas are represented in more diverse professions compared to female personas. In the analyzed biographies, male personas are shown in 17 different occupations

whereas women personas are only shown in 11 different occupations. In addition, there are inequalities between male and female personas in the biographies in terms of professional status. The biographies also showed that male personas stand out, especially as administrators (state founder, khan, ruler, king) or persons who deal with research and science (scientist, explorer, inventor) while women personas are rarely shown in these roles. The data analyses showed that among the biographies of 21 male personas were either portrayed as kings, state founders, khans or rulers while not a single biography of a female persona in such roles was found. There were only two female biographies that focused on women who have administrative roles: One is a state minister/secretary and the other is a headperson of a village/ neighborhood. This means that there is a ratio of more than ten times between male and female biographies in this category. Another huge discrepancy between female and male biographies was found in the field of science. Male scientists' biographies are included in the textbooks more than five times than female scientists included. While these textbooks included biographies of 21 male scientists, there were only four biographies of female personas.

In all the Social Studies textbooks analyzed, inequalities between male and female personas are evident, with women being systematically disadvantaged in their portrayal within biographies. In general, it can be said that there has not been much progress in the numerical ratio of female personas, the frequency of including their biographies, and their professional status in current Social Studies textbooks in Türkiye compared to previous years. It has been concluded that female personas in Social Studies textbooks are not included as fully as they deserve. In line with the results of this research, some suggestions have been made to improve the biographies in textbooks in Social Studies and other fields and to increase the examples of biographies of female personas. Some of these suggestions are as follows:

- The number of female personas in the biographies in Social Studies textbooks can be increased at least as much as the number of male personas. In this way, prominent female personas in various fields would have the opportunity to serve as role models for female students.
- More detailed information about the lives of female personas can be included in biographies in Social Studies textbooks. Thus, students would have the opportunity to become more familiar with these female personas. In addition, the diverse characteristics of different female personas would attract the attention of students according to their interests and preferences.

- The professions of female personas in the biographies within Social Studies textbooks should be diversified to match those of male personas. Female figures in science and administration should be highlighted and the number of biographies of female scientists and state administrators (e.g., president, prime minister, queen) should be increased in the Social Studies textbooks so that students will learn about the lives of prominent female personas in various professional fields.
- Preparation of activities both inside and outside the school to teach biographies of female personas in Social Studies courses and other related courses should be encouraged.

Keywords: Biography, Female and Male Personas, Gender, Social Studies, textbooks,

Giriş

Sosyal Bilgiler dersinde sözlü ve yazılı edebî türler olmak üzere pek çok edebiyat ürünü kullanılmaktadır. Bu edebî türler içerisinde biyografiler çok işlevsel birer materyal olarak kabul edilmektedir (Öztürk vd., 2014). Erdem'e (2013) göre bunun nedenlerinden biri biyografilerin hem edebî bir tür hem de tarih yazımı olarak karşımıza çıkması olarak gösterilebilir.

Bugünkü anlamıyla biyografi, edebî bir tür olarak ilk kez 1683'de John Dryden tarafından tanımlanmıştır (Er & Körükcü, 2020). Biyografi kavramı için farklı tanımlar yapılmışsa da genel olarak bilim, sanat, siyaset vb. alanlarda başarılı olmuş ve/veya topluma önderlik etmiş ve toplum tarafından tanınmış kişilerin doğumundan ölümüne kadar geçen dönem hakkındaki bilgileri içeren tanıtıcı yazılar (bkz. Aktaş & Gündüz, 2009; Alparslan, 2009; Arıcı & Ungan, 2017; Kaymakçı & Er, 2014; Yalçın & Aytaş, 2011) olarak tanımlanmaktadır.

Biyografi kavramının tanımlarından da anlaşıldığı üzere biyografilerde önemli kişilerin hayatlarına odaklanılmaktadır. Bu nedenle biyografiler, kişilerin doğumundan ölümüne kadar olan süreci (Alparslan, 2009; Erdem, 2010), kronolojiye uygun (Kaya, 2011), belgelere dayandırılarak (Oruç & Erdem, 2010) ve bilgi eksiltmeden gerçeklik ilkesine dayalı olarak doğrudan okuyucuya aktarmalıdır (Er, 2010). Biyografilerde kişisel duygulara, yorumlara, tahminlere ve yargılara yer verilmemelidir (Er, 2010; Kaya, 2011). Böylece nitelikli bir şekilde oluşturulan biyografiler, bireylerin farklı hayatları karşılaştırarak kendilerini daha yakından tanımalarına (Leckie, 2006), olaylar karşısında empati kurmalarına, kendilerine rol model bulmalarına (Akyol, 2013; Er & Körükcü, 2020) ve okuyucuya ilham olmalarına (Dorr, 2011) olanak sağlamaktadır.

Bununla birlikte biyografilerin gelişimi oldukça eskilere dayanmaktadır. Çetin'e (2012) göre Doğu'da biyografiler, peygamberler tarihi ile başlamaktadır. Yazıdan önce her türlü bilgi sözlü tarihtir. Bu nedenle biyografi örneği sayılacak ilk yazılı örnekler de 'yazıtlar' olarak değerlendirilmektedir. Orhun Yazıtları başta olmak üzere Asur, Babil ve

Mısır medeniyetlerindeki yazıtlar, kişiler hakkında bilgiler içerdiği için ilk biyografik metinler sayılmaktadır. Batı'da ise biyografi türünün ilk yazarı Yunan tarihçi Plutarkhos olarak bilinmektedir. Ancak bu türün Batı'da yaygınlaşması 16. yüzyılı bulmuş ve kapsamlı biyografilerin yazılması ise 20. yüzyılda gerçekleşebilmiştir.

Türklerde ise biyografilerden önce tezkirelerin olduğu, bu tezkirelerin din ve devlet insanların hayatları ya da olağanüstü kahramanların hayatlarıyla sınırlı tutulduğu ifade edilmektedir (Arıcı & Ungan, 2017; Çetin, 2012). Özellikle Türk toplumunda 18. yüzyılda biyografinin öneminin anlaşılmasıyla daha yaygın bir edebî ürün olarak kullanılmaya başlandığı görülmüştür. Bu süreçte padişahların hayatları, Selim-nâme geleneği ve şuara tezkireleri öne çıkmaktadır. 19. yüzyılda da artık modern biyografilerin ilk örnekleri verilmektedir. Cumhuriyet döneminde ise özellikle 1960'lardan sonra biyografi yazımında büyük artış yaşandığı (Çetin, 2012) söylenebilir.

Günümüzde biyografi yazımı artarak devam etmekte ve eğitim-öğretim sürecinde önemli yeri olan ders kitaplarında bir edebî ürün olarak karşımıza çıkmaktadır. Derslerde ve ders kitaplarında biyografilerin veya biyografi türlerinin kullanılması, öğrencilerin kendi hayatlarına yön vermelerine olanak sağlamakla birlikte kendilerini başkalarının yerine koyarak benzer duyguları yaşamalarına ve yeteneklerini keşfetmelerine olanak sağlayacaktır (Öztürk vd., 2014). Bu anlamda derslerde kullanılacak biyografilerin öğrenci düzeyine uygun, ilgi ve dikkat çekici, nesnel-gerçekçi ve belgelere-kaynaklara dayalı olması beklenmektedir (Yalçın & Aytaş, 2011). Buradan hareketle literatür bağlamında daha önceki Sosyal Bilgiler derslerinde ve ders kitaplarında biyografilerin ne şekilde kullanıldığını incelemek uygun olacaktır.

Sosyal Bilgiler Derslerinde ve Ders Kitaplarında Biyografilerin Kullanımı

Eğitim-öğretim sürecinde ve özellikle Sosyal Bilgiler dersleri içerisinde biyografiler oldukça önemli bir yere sahiptir (Bernard Powers, 2001; Erdem, 2013; Kaymakçı & Er, 2013). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere biyografi yazdırma konusunda kolaylıkla uygulanabilir bir

ders olarak görülmektedir (Işık, 2018). Bununla birlikte Sosyal Bilgiler dersinde biyografiler aracılığıyla öğrencilere pek çok beceri ve değer kazandırılmasının mümkün olduğu (Akyol, 2013; Karagözoğlu, 2018; Tarhan & Kılıç, 2017; Yiğittir & Er, 2013) belirtilmektedir.

Bunun bir sonucu olarak Sosyal Bilgiler derslerinde biyografilerden yararlanıldığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan biyografilerin öğrencilerin değer eğitiminde empatik eğilimlerini desteklediği (Akyol, 2013), vatanseverlik (Karagözoğlu, 2018), öz güven, çalışkanlık (Yiğittir & Er, 2013), kültürel mirasa duyarlılık (Çavuş, 2020) gibi değerler ile girişimcilik (Tarhan & Kılıç, 2017), tarihsel empati ve üst düzey düşünme (Şahin, 2022) becerilerinin kazandırılmasına yardımcı olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında derslerde biyografi kullanımının öğrencilerin akademik başarısını arttırdığı (Erdem, 2010), derse karşı olan tutumlarını olumlu yönde değiştirdiği (Biçer, 2019), akılda kalıcılığını desteklediği (Şahin, 2022), kişiler ve dönemler hakkında öğrencilerin bilgilerini arttırdığı (Öztürk & Kardaş, 2018) ve biyografi temelli etkinlikler sayesinde öğrencilerin dersten zevk almalarını ve eğlenmelerini sağladığı (Akay Şahin, 2023) ortaya konmuştur.

Biyografilerin Sosyal Bilgiler dersinde etkili olarak kullanılması, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerin kullanımı konusunda da çalışmaları beraberinde getirmiştir. Bu anlamda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerin kullanımı üzerine pek çok araştırma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar daha çok belirli dönemleri kapsayan ders kitaplarındaki biyografileri incelemektedir (Bektaş, 2019; Doğan & Er Tuna, 2023; Erdem, 2013; Kaymakçı & Er, 2013; Tokmak & Ginesar, 2023). Genel olarak Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının değişmesinin ardından ders kitapları da değişmiş, buna bağlı olarak ders kitaplarında yer alan biyografiler ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Buna göre tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan erkek şahsiyetlere ait biyografilerin kadın şahsiyetlere oranla çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Kaymakçı ve Er (2013) 2005 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının yayımlanmasının ardından 2006-2007 eğitim-öğretim yılına ait 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını biyografi kullanımı açısından değerlendiren araştırmalarında, ilgili ders kitaplarında önceki dönemlere

göre biyografilere daha çok yer verildiğini tespit etmekle beraber kadın biyografilerinin erkeklere oranla çok daha az olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre 4. sınıf ders kitabında 22 biyografinin beş tanesinin kadın şahsiyete (Asker Saime, Kara Fatma, Nene Hatun, Sabiha Gökçen, Lale Orta); 6. sınıf ders kitabında 21 biyografiden üç tanesinin kadın şahsiyete (Afet İnan, Jale İnan, Çiğdem Kağıtçıbaşı) ait olduğu ve 7. sınıf ders kitabında ise 11 kişiden yalnızca bir tanesinin kadın şahsiyete (Sabriye İzmir Hamzaova adlı Bulgar göçmeni vatandaşı) ait olduğu görülmüştür. 5. sınıf ders kitabında ise sekiz biyografinin tamamının erkek şahsiyetler için yazıldığı dikkat çekmektedir.

2011-2012 eğitim-öğretim yılında kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını inceleyen Erdem (2013) de ders kitaplarında erkek şahsiyetlerin biyografilerinin ağırlıklı olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmada, 4. sınıf ders kitabında yer alan biyografilerin hepsinin erkek şahsiyetlere ait olduğu, 5. sınıfta yalnızca bir kadın şahsiyet (Marie Curie) dışında tamamen erkek bilim insanlarına yer verildiği, 6. sınıfta dört kadın şahsiyet (Afet İnan, Halet Çambel, Jale İnan, Muazzez İlmiye Çığ) dışında yine erkek şahsiyetlerin biyografilerinin kullanıldığı, 7. sınıfta ise tüm biyografilerin erkek şahsiyetlere ait olduğu vurgulanmaktadır. Genel olarak ders kitaplarındaki biyografi örneklerinin daha çok tarih alanında kullanıldığı ve gereğinden sade ya da kısa tutulduğu (Erdem, 2013; Kaymakçı & Er, 2013) ifade edilmektedir.

Sosyal Bilgiler (4-7. sınıf) ders kitapları 2018-2019 eğitim-öğretim yılında biyografi kullanımı açısından incelendiğinde de benzer bulgulara ulaşılmıştır. Bu araştırma da Sosyal Bilgiler ders kitaplarında (4-7. sınıf) biyografilerine yer verilen toplam dört kadın şahsiyet (Şerife Bacı ve Tayyar Rahmiye 4. sınıf; Nüzhet Gökdoğan 6. sınıf; Marie Curie 7. Sınıf) varken, buna karşın toplam 37 erkek şahsiyetin biyografilerine yer verildiğini göstermiştir. (Bektaş, 2019). Bu çalışmalar, Sosyal Bilgiler derslerinde ve ders kitaplarındaki biyografi kullanımında kadın ve erkek şahsiyetler arasında sayısal eşitsizlikler olduğunu göstermektedir.

Sosyal Bilgiler derslerinde ve ders kitaplarındaki biyografi kullanımında kadın ve erkek şahsiyetler arasındaki sayısal eşitsizliklerin yanında Sosyal Bilgiler ders kitapları bütüncül olarak incelendiğinde de toplumsal

cinsiyet açısından pek çok sorun olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkeğin sosyo-kültürel açıdan tanımlanması veya kadın ve erkeğe toplum tarafından verilen toplumsal roller olarak açıklanabilir (Bhasin, 2003). Sosyal Bilgiler ders kitapları toplumsal cinsiyet açısından incelendiğinde, kadın ve erkekler arasında mesleki/toplumsal rolleri, karakter özellikleri veya söylemleri/dil kullanımı gibi pek çok konuda eşitsizlikler olduğu ortaya konmuştur. Buna göre Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki kadın ve erkek temsillerin meslek seçimlerinde veya toplumsal rollerinde kadınların aleyhine cinsiyet ayrımlarının olduğu göze çarpmaktadır. Bunun sonucunda özel alanlarda kadınlar anne rolüyle, kamusal alanda da erkekler mesleki rolleriyle öne çıkmaktadır. Erkekler, kadınlara oranla daha çeşitli alanda ve daha üst pozisyonlarda yer almaktadır. Bu da ders kitaplarındaki kadınların mesleki/toplumsal rollerde geri planda kaldığını göstermektedir. Karakter özellikleri açısından da çoğunlukla kadınların pasif, duygusal ve zayıf; erkeklerin ise aktif, mantıklı ve güçlü olarak nitelendirildiği ifade edilmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki söylemlerde/dil kullanımında 'adam etmek', 'bilim adamı', 'iş adamı', 'insanoğlu' gibi cinsiyetçi ifadeler tespit edilmiştir (Akay Şahin & Açıkalin, 2021; Aşçı, 2020; Bilgin, 2019; Demirel, 2010; Fidan, 2019; Sönmez & Dikmenli, 2021). Buradan hareketle, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan kadınlara ve erkeklere verilen rollerin geleneksel roller üzerine inşa edildiği söylenebilir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet üzerine yapılan çalışmalarda siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda erkek temsillerin-şahsiyetlerin üstünlüğü söz konusudur. Bu eşitsizlikler genel olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografilerin kullanımına yansımaktadır.

Genellikle çalışmalar Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerde cinsiyet temsili konusunda dengesiz dağılım olduğunu ve biyografilerde kadın şahsiyetlere erkek şahsiyetler kadar yer verilmediğini açıkça göstermektedir. Buna karşın Bernard Powers'a (2001) göre kadın ve kadın kültürünün öne çıkarılması için biyografilerin kullanılması ve bunlara ders kitaplarında daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Ders kitaplarında başarılı kadın şahsiyetlerin biyografilerinin yer alması, özellikle kız öğrencilere rol model olması ve toplumsal alandaki eşitsizliklerin ortadan

kalkması açısından oldukça önemlidir. Seçgin (2012) de çalışmasında Sosyal Bilgiler derslerinde kız öğrenciler için örnek teşkil edecek rol modeller geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sayede eğitimde gerçekleşecek olan düzenlemeler, toplumsal alanda yaşanan eşitsizliklerin ortadan kalkmasına kaynaklık edecektir.

Sonuç olarak geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerde kadın şahsiyetlerin, erkek şahsiyetlere oranla daha az yer aldığı söylenebilir. Ancak ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin ne şekilde tanıtıldığı üzerinde durulmamıştır. Bu noktada bu araştırma, diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir. Daha önce yapılan çalışmalar çoğunlukla Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki biyografilerin genel olarak kullanımına (bkz. Bektaş, 2019; Erdem, 2013; Kaymakçı & Er, 2013) veya kadın ve erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet analizlerine (bkz. Akay Şahin & Açıkalin, 2021; Aşçı, 2020; Bilgin, 2019; Demirel, 2010; Fidan, 2019; Sönmez & Dikmenli, 2021) odaklanmaktadır. Buradan hareketle çalışmanın amacı, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulmuş ya da okutulmakta olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen kadın ve erkek biyografilerin sayısını tespit etmek ve biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin ne şekilde tanıtıldığını incelemektir. Bu doğrultuda 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tamamı incelenmiştir. Bunlar; 5. sınıf Sosyal Bilgiler (Millî Eğitim Bakanlığı yayınları ve ATA yayıncılık) ders kitapları, 6. sınıf Sosyal Bilgiler (Millî Eğitim Bakanlığı yayınları ve ANADOL yayıncılık) ders kitapları ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler (Millî Eğitim Bakanlığı yayınları ve EKÖYAY yayıncılık) ders kitaplarıdır. İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitapları doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları geliştirilmiştir;

1. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı ne kadardır?
2. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetler kimdir?
3. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetler nasıl tanıtılıyor?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen kadın ve erkek biyografilerin sayısının tespit edilmesi ve biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin ne şekilde tanıtıldığını ortaya çıkarmak, açıklamak ve yorumlamak açısından nitel araştırma modeline uygun olarak oluşturulmuştur. Nitel araştırma; verilerin toplanması ve analizinde, araştırmacının objektif bir şekilde yer aldığı araştırma modelidir. Bir problemin veya konunun keşfedilmesi ve anlaşılması gerektiğinde kullanılmaktadır (Merriam, 2015). Araştırmada nitel yöntemlerden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi; çeşitli belgelerin gözden geçirilmesi, sorgulanması, analizi ve yorumlanması olarak tanımlanmaktadır (Bowen, 2009). Bu araştırmada da incelenen dokümanlar, ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarıdır.

Bununla birlikte araştırma, nitel araştırma yöntemi ile birlikte feminist perspektife uygun olarak oluşturulmuştur. Feminist araştırmalar, baskın olan erkek yönelimli perspektifleri düzeltmek için çalışmakla beraber (Neuman, 2014) sosyal değişim yaratmayı (Reinharz, 1992) hedeflemektedir. Bu noktada araştırmada çoğunlukla erkek merkezli olarak oluşturulan Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenerek farkındalık oluşturmak ve eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değişim yaratmak istenmektedir.

Araştırmanın Verileri

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2021-2022 eğitim-öğretim yılında ortaokul 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulması uygun görülen ve ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde okutulmakta olan altı adet Sosyal Bilgiler ders kitabı doküman incelemesinde kullanılmaktadır. Bu Sosyal Bilgiler ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları ve özel (ATA, ANADOL, EKOYAY) yayınlardan oluşmaktadır (bkz. Ek.1). Çalışmada insan katılımcı bulunmadığından etik kurul onayı gerekmemektedir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması doküman analizi yöntemi ile gerçekleşmiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen kadın ve erkek biyografilerin sayısının tespit edilmesi ve biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin ne şekilde tanıtıldığına incelenmesi amaçlandığından araştırmamızın verileri, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulmuş veya okutulmakta olan ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografi metinleri ve görsellerinden elde edilmiştir. İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı (EBA) internet ortamından bilgisayar ortamına PDF (Portable Document Format-Taşınabilir Belge Biçimi) olarak indirilmiş ve Sosyal Bilgiler ders kitapları, araştırmamızın amacına uygun olarak sırasıyla taranmıştır.

Araştırmamızın amacına uygun olarak öncelikle kodlamalar oluşturulmuştur. Bu kodlamalar, kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısal durumu, kadın ve erkek şahsiyetlerin kim oldukları ve meslekleri, kadın şahsiyetlerin nasıl tanıtıldığıdır. Bu nedenle öncelikle “Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı ne kadardır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu doğrultuda 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metinlerde ve görsellerde yer alan tüm kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı tespit edilmiştir. Ayrıca; ayrı olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı belirlenmiştir. Toplanan bu verilerin ardından “Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetler kimdir?” sorusu kapsamında kadın ve erkek şahsiyetlerin kim oldukları tek tek tespit edilmiş ve bu kadın ve erkek şahsiyetlerin meslekleri ortaya konmuştur. Bu sayede Sosyal Bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet (kadın ve erkek şahsiyetler arasındaki toplumsal/mesleki farklılıklar) açısından da incelenmesi sağlanmıştır. Son olarak “Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetler nasıl tanıtılıyor?” başlığı altında biyografilerine yer verilen tüm kadın şahsiyetlerin nasıl tanıtıldığına dair veriler toplanarak yazılmıştır. Bazı kadın şahsiyetler tek bir Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alırken, bazıları iki Sosyal Bilgiler ders kitabında tanıtılmaktadır. Bu nedenle kadın şahsiyetleri tanıtan her bir veri ayrı olarak analiz edilmiş ve birleştirilerek yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin hangi ders kitaplardan veri olarak toplandığı ayrıntılı olarak belirtilmiştir:

- 5. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabı (Gözde Durmuş, Marie Curie, Ümmiye Koçak).
- 5. sınıf Sosyal Bilgiler (ATA) ders kitabı (Canan Dağdeviren, Dudu Sözcüer, Marie Curie).
- 6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabı (Esra Karamürsel Akpek, Feryal Özel, Gizem Girişmen, Nesrin Olgun Arslan, Şehriban Şahin, Yasemin Adar).
- 6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabı (Canan Dağdeviren, Gül Esin, Halide Edip Adivar, Kara Fatma, Süreyya Ağaoglu, Türkan Akyol).
- 7. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabı (Gül Esin).
- 7. Sınıf Sosyal Bilgiler (EKOYAY) ders kitabı (Yok).

Verilerin Analizi

Araştırmanın amacına uygun yapılan taramalar sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısal olarak kullanılma sıklığı, kadın ve erkek şahsiyetlerin kim oldukları, meslekleri ve kadın şahsiyetlerin bu biyografilerde nasıl tanıtıldıkları ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca her bir araştırma sorusuna uygun şekilde ayrıntılı tablolar oluşturulmuştur. Bu tablolarda “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın ve Erkek Şahsiyetlerin Sayısı” başlığı altında öncelikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki tüm kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı (bkz. Tablo 1), ardından Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı (bkz. Tablo 2) gösterilmiştir. “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın ve Erkek Şahsiyetler” başlığı altındaki tablolarda ise kadın ve erkek şahsiyetlerin

kim oldukları (bkz. Tablo 3) ve meslekleri (bkz. Tablo 4) ortaya konmuştur. Araştırmada ortaya çıkan verilerin güçlenmesi açısından da metindeki veriler görsellerle desteklenmiştir. Özellikle “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın Şahsiyetler Nasıl Tanıtılıyor?” başlığı altında kadın ve erkek şahsiyetlerin ders kitaplarında nasıl tanıtıldığını gösteren görseller (bkz. Şekil 1, 2, 3 ve 4) kullanılmıştır.

Bulgular

2021-2022 eğitim-öğretim yılında kullanılan veya kullanılmakta olan Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve özel yayınlar (ATA, ANADOL, EKOYAY) olmak üzere altı adet Sosyal Bilgiler ders kitabı, araştırma sorularına uygun olarak üç başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlıklar şunlardır; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetler, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetler nasıl tanıtılıyor?

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın ve Erkek Şahsiyetlerin Sayısı

İncelenen tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı değerlendirildiğinde, toplamda 556 şahsiyete yer verilmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ismi geçen erkek şahsiyet sayısı 503 iken kadın şahsiyet sayısı sadece 53’tür. Buna göre ders kitaplarında ismi geçen erkek şahsiyetlerin sayısı kadın şahsiyetlerin neredeyse 10 katıdır. Bu oranlar Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadın şahsiyetlerin temsili konusunda ciddi bir dengesizlik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum ders kitabı yazarları ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın dikkate alması gereken bir husustur.

Tablo 1. 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Şahsiyetlerin Sayısı

Sınıf Düzeyi	Kadın Şahsiyetlerin Sayısı	Erkek Şahsiyetlerin Sayısı
5. Sınıf		
(MEB)	5	47
(ATA)	10	41
6. Sınıf		
(MEB)	13	81
(ANADOL)	14	83
7. Sınıf		
(MEB)	7	126
(EKOYAY)	4	125
Toplam		
(MEB yayınları)	25	254
(Özel yayınlar)	28	249

Öte yandan, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ismi geçen kadın ve erkek şahsiyetlerden bazılarının ders kitaplarında biyografilerinin yer aldığı görülmektedir. İncelenen tüm Sosyal Bilgiler (MEB ve özel yayınlar) ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı tablo 2’de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2. 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın ve Erkek Şahsiyetlerin Sayısı

Sınıf Düzeyi	Biyografilerine Yer Verilen Kadın Şahsiyetlerin Sayısı	Biyografilerine Yer Verilen Erkek Şahsiyetlerin Sayısı
5. Sınıf		
(MEB)	3	10
(ATA)	3	8
6. Sınıf		
(MEB)	6	13
(ANADOL)	6	10
7. Sınıf		
(MEB)	1	22
(EKOYAY)	-	39
Toplam		
(MEB yayınları)	10	45
(Özel yayınlar)	9	57

Tablo 2’de Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısı belirtilmektedir. Buna göre, ders kitaplarında kadın şahsiyetlerin biyografilerinin, erkek şahsiyetlerin biyografilerine oranla daha az yer verildiği söylenebilir. İncelenen 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplamda 19 (yaklaşık %16) kadın şahsiyet tanıtılırken, 102 (yaklaşık %84) erkek şahsiyet tanıtılmaktadır. Özellikle 7. sınıf Sosyal Bilgiler (EKOYAY) ders kitabında 39 erkek şahsiyet tanıtılırken, hiçbir kadın şahsiyetin tanıtılmaması dikkat çekici bir bulgudur.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın ve Erkek Şahsiyetler

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen erkek ve kadın şahsiyetlerin kim oldukları aşağıdaki tablo 3’te belirtilmiştir. Buna göre bazı şahsiyetlerin ayrı ders kitaplarında biyografilerine yer verildiği görülmektedir. Araştırmanın ana amaçlarından birisi de Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin sayısını belirlemek olduğundan her biyografi tek tek sayılmış ve birden fazla ders kitabında biyografilerine yer verilen şahsiyetlere kaç kez yer verildiği de sayısal olarak belirtilmiştir. Tablo 3’te de görüldüğü üzere bazı şahsiyetlerin biyografilerinin ders kitaplarında birden fazla kez yer aldığı görülmektedir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetler tekrar sıklığı da dikkate alındığında toplamda 19 kadın şahsiyet, buna karşın 102 erkek şahsiyet olduğu görülmektedir. Ancak isim olarak tek tek değerlendirildiğinde biyografilerde 16 kadın şahsiyetin ismi geçerken, 73 erkek şahsiyetin ismine yer verilmektedir. Buna göre, ders kitaplarındaki tekrar sıklığı dikkate alınsa da alınmasa da biyografilerde kadın şahsiyetlerin, erkek şahsiyetlere oranla daha az yer aldığı söylenebilir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3. 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın ve Erkek Şahsiyetler

Kadın Şahsiyetler	Erkek Şahsiyetler
Canan Dağdeviren (2) *	Ahi Evran (2) *
Dudu Sözcüer (1) *	Ali Kuşçu (3) *
Gözde Durmuş (1) *	Ali Suavi (1)
Gül Esin (2) *	Amerigo Vespucci (1) *
Halide Edip Adıvar (1) *	Asurbanipal (1)
Esra Karamürsel Akpek (1) *	Aydoğın Özcan (1) *
Feryal Özel (1) *	Aziz Sancar (1) *
Gizem Girişmen (1) *	Bartolomeu Dias (2) *
Kara Fatma (1) *	Bilge Kağan (1) *
Marie Curie (2) *	Biruni (1) *
Nesrin Olgun Arslan (1)	Bruno (1) *
Süreyya Ağaoğlu (1) *	Cahit Arf (1) *
Şehriban Şahin (1) *	Chester Carlson (1) *
Türkan Akyol (1) *	Copernicus (1) *
Ümme Kocak (1) *	Çađrı Bey (1) *
Yasemin Adar (1) *	Çelebi Mehmet (1) *
	Edison (2) *
	Edouard Belin (1) *
	El-Cezeri (3) *
	El-Harezmi (2) *
	El-Hazini (2)
	Galileo (2) *
	Guglielmo Marconi (1) *
	Ertuđrul Gazi (1) *
	Fatih Sultan Mehmet (1) *
	Farabi (2) *
	Gazi Yaşargil (2) *
	Gazneli Mahmut (1)
	Hipokrat (1) *
	Hulusi Behçet (1) *
	Hz. Muhammed (2)
	İbn-i Haldun (3) *
	İbn-i Heysem (1) *
	İbn-i Firnas (1) *
	İbn-i Sina (3) *
	İbrahim Şinasi (1)
	James Russell (1)
	Johannes Gutenberg (1) *
	John Logie Baird (1) *
	Kanuni Sultan Süleyman (1) *
	Kâtip Çelebi (2) *
	Kutluk Bilge Kül Kağan (1)
	Kristof Kolomb (2) *
	Leonardo da Vinci (2) *
	Louis Pasteur (1) *
	Magellan (2) *
	Mazhar Osman (1) *
	Mehmet Akif Ersoy (1) *
	Mehmet Nuri Demirađ (2) *
	Mete Han (1) *
	Mevlâna (1) *
	Mukan Kağan (1)
	Mustafa Kemal Atatürk (3) *
	I. Murat (1) *
	II. Murat (1) *
	Newton (2) *
	Nizamülmülk (1) *
	Oktay Sinanođlu (2) *
	Osman Gazi (1) *
	Orhan Gazi (1) *
	Ömer Halis Demir (2) *
	Piri Reis (2) *
	Satuk Buđra Han (1)
	Selahaddin Eyyubi (1) *
	Sultan Alparslan (1) *
	Şeyh Edebali (1) *
	Tim Berners Lee (1) *
	Tuđrul Bey (1) *
	Vasco da Gama (2) *
	Yıldırım Bayezid (1) *
	Yavuz Sultan Selim (1) *
	Yusuf Has Hacib (1) *
	Zihni Derin (1) *

Not: Tabloda belirtilen (*) işareti, ders kitaplarında kadın ve erkek şahsiyetlerin görselleri olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin meslekleri incelendiğinde, erkek şahsiyetlerin, kadın şahsiyetlere oranla daha çeşitli mesleki alanlarda öne çıktığı görülmektedir. İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetlerin meslekleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur (bkz. Tablo 4):

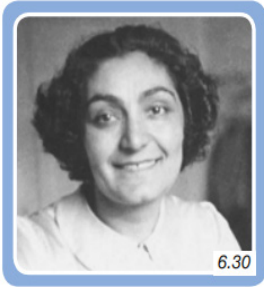
Tablo 4. 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın ve Erkek Şahsiyetlerin Meslekleri

Kadın Şahsiyetlerin Meslekleri	Erkek Şahsiyetlerin Meslekleri
Avukat (1)	Asker (1)
Bakan (1)	Bilim insanı (21)
Bilim insanı (4)	Devlet kurucusu (4)
Girişimci (3)	Doktor (2)
Güreş şampiyonu (1)	Girişimci (2)
Kurtuluş Savaşı kahramanı (1)	Hakan/Han (4)
Millî okçu (1)	Hükümdar (13)
Millî yüzücü (1)	Kâşif (4)
Muhtar (1)	Kartograf (2)
Patent sahibi (1)	Kral (1)
Yazar (1)	Mucit (9)
	Peygamber (1)
	Ressam (1)
	Şair (2)
	Şeyh (2)
	Vezer (1)
	Yazar (3)

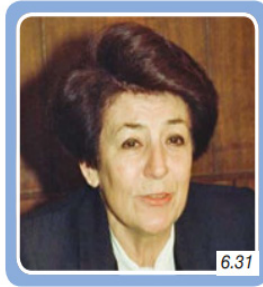
Tablo 4'e göre ders kitaplarında yer alan biyografilerdeki 16 kadın ve 73 erkek şahsiyet arasında mesleki statüler açısından da eşitsizlikler olduğu açıktır. Özellikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yönetici (devlet kurucusu, hakan, han, hükümdar, kral) ve bilimsel çalışmalar (bilim insanı, kâşif, mucit) olarak erkeklerin ağır bastığı söylenebilir. Ders kitabında bir kadın yöneticiye yer verilmediği gibi kadın bilim insanı sayısı da erkeğe oranla oldukça azdır. Kadın bilim insanları astrofizik, fizik, genetik, kimya alanlarında öne çıkarken, erkek bilim insanları biyoloji, coğrafya, matematik, tarih, tıp, fizik, kimya, astronomi, sosyoloji gibi pek çok alanda öne çıkmaktadır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Biyografilerine Yer Verilen Kadın Şahsiyetler Nasıl Tanıtılıyor?

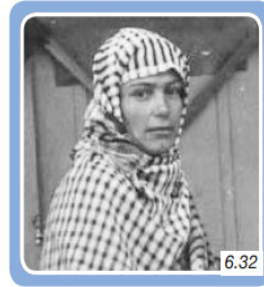
Tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin biyografileri incelendiğinde, kadınlar hakkında kısa bir bilgilendirme yapıldığı görülmüştür. Buna karşın çoğunlukla erkek şahsiyetlerin biyografileri daha fazla bilgi içermektedir. Örneğin, 6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB ve ANADOL) ders kitaplarındaki kadın şahsiyetler hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır (bkz. Şekil 1 ve 2).

Türkiye'nin ilk kadın avukatı
Süreyya Ağaoğlu

Türkiye'nin ilk kadın bakanı
Türkan Akyol

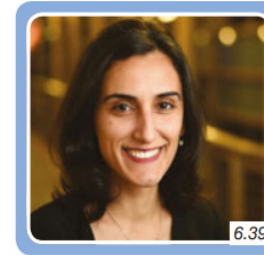
Türkiye'nin ilk kadın muhtar
Gül Esin

Kara Fatma (Fatma Seher Erden)
Kurtuluş Savaşı'nın kadın
kahramanlarından biridir.

Halide Edip Adıvar ülkemizin
yetiştirdiği önemli yazarlardan
biridir.

Canan Dağdeviren dünyaca
tanınan önemli fizik
mühendislerinden biridir.

Şekil 1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) Ders Kitabı (Yönetime Katılıyorum;
Toplumsal Hayatta Kadının Yeri [s. 224, 227])

Şekil 2. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) Ders Kitabı (Yönetime Katılıyorum; Dünden Bugüne Türk Kadını [s. 217])

Şekil 1 ve 2'de Sosyal Bilgiler ders kitabındaki kadın şahsiyetler hakkında kısaca bilgilendirme yapılmıştır. Şekil 1'de kadın şahsiyetlerin yalnızca mesleklerinde öncü oldukları veya meslekleriyle/toplumsal rolleriyle tanıtıldıkları, Şekil 2'de ise kadın şahsiyetlerin kısaca kim oldukları belirtilmektedir. Bu kadın şahsiyetler meslekleri ile öne çıkarılsa da kadın şahsiyetlerin haklarındaki bilgilerin oldukça az olduğu saptanmıştır. Örneğin;

Avukat: Süreyya Ağaoğlu

6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabında "Toplumsal Hayatta Kadının Yeri" başlığı altında "Cumhuriyet kurulduktan sonra... kadınlar istedikleri mesleği seçme ve istedikleri meslekte çalışma hakkına (Görsel) kavuşmuştur..." şeklinde bir paragraf yer almaktadır. Burada görsel örneği olarak Süreyya Ağaoğlu verilmiştir. Süreyya Ağaoğlu hakkında bilgi ise şu şekildedir: "Türkiye'nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu (s. 224)."

Süreyya Ağaoğlu örneğinde (bkz. Şekil 1) görüldüğü üzere; bir kadın şahsiyet Sosyal Bilgiler ders kitabında yalnızca "Türkiye'nin ilk kadın avukatı..." olarak tanıtılmaktadır. Nerede ve ne zaman doğduğu, nasıl avukat olduğu, ailesi, hayatındaki başarıları veya mücadeleleri, ölümü vs. hakkında bilgi yoktur.

Bakan: Türkan Akyol

6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabında “Toplumsal Hayatta Kadının Yeri” başlığı altındaki görsel örneklerinden biri de Türkan Akyol olarak verilmiştir. Ders kitabında Türkan Akyol’u tanıtırken “Türkiye’nin ilk kadın bakanı... (s. 224)” şeklinde açıklama yapılmıştır.

Türkan Akyol örneğinin (bkz. Şekil 1) ders kitabında bir bakan olarak yer alması toplumsal cinsiyet açısından önemlidir. Ancak verilen bilgide yalnızca Türkiye’nin ilk kadın bakanı olduğu belirtilmektedir. Ne bakanı olduğu ve/veya bakanlığı döneminde neler yaptığı bilgisi dahi verilmemiştir. Asıl adı Peyman Türkan Akyol, Türkiye’nin günümüze kadarki ilk ve tek kadın (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı) Sağlık Bakanı’dır. Aynı zamanda mesleki açıdan değerlendirilecek olursa tıp doktorluğu, akademisyenlik, milletvekilliği görevlerinde bulunmuş ve Türkiye’nin ilk kadın rektörü (bkz. Çerezci, 2018; Emiroğlu & Öztürk, 2023) olarak öne çıkmıştır.

Kurtuluş Savaşı kahramanı: Kara Fatma (Fatma Seher Erden)

6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabında “Geçmişten günümüze kadınlar, toplumsal hayatın her alanında önemli bir yere sahip olmuştur. Türk kadınları her zaman toplumun tüm kesimlerinde değerli görevler üstlenmiş ve önemli konumlarda bulunmuştur (Görsel)... (s. 227)” şeklinde bir paragrafın ardından görsellerde Kara Fatma (Fatma Seher Erden) örnek olarak verilmiştir. Ancak burada Kara Fatma (Fatma Seher Erden) için yalnızca “...Kurtuluş Savaşı’nın kadın kahramanlarından biridir (s. 227)” şeklinde kısa bir bilgi verildiği görülmüştür (bkz. Şekil 1). Kara Fatma’nın (Fatma Seher Erden’in) Kurtuluş Savaşı’nda vatanı için verdiği mücadeleler, başarıları veya genel olarak hayatı hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir.

Patent sahibi: Esen Karamürsel Akpek

6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “Dünden Bugüne Türk Kadını” başlığı altında Esen Karamürsel Akpek “...tıp teknolojisi alanında göz hastalıkları tedavisinde kullanılan bir cihazın patent sahibidir (s. 217)” şeklinde tanıtılmaktadır (bkz. Şekil 2). Bu tanımlama, kadın şahsiyet hakkında bilgi sahibi olmak için oldukça az ve yetersizdir. Çünkü Esen Karamürsel Akpek’in başarısı yalnızca bir cihazın patent sahibi olmak değildir. Göz doktoru olan Esra Karamürsel Akpek, dünyada yapay kornea ameliyatı yapan sayılı doktorlardan biri (bkz. Hürriyet, 2003) olarak tanınmaktadır.

Millî Okçu: Gizem Girişmen

6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında toplumda başarılı kadınlara örnek olarak verilen kadın şahsiyetlerden biridir. Ders kitabında Gizem Girişmen hakkındaki bilgi şu şekildedir: “...Paralimpik oyunlarda Türkiye’ye altın madalya kazandıran millî okçumuzdur (s. 217).”

Gizem Girişmen örneğinde (bkz. Şekil 2) Sosyal Bilgiler ders kitabında yalnızca Türkiye’ye altın madalya kazandırdığı ve millî okçu olduğuna değinilmektedir. Ancak Gizem Girişmen, Paralimpik Oyunlar tarihinde altın madalya alan ilk kadın sporcu olarak öne çıkmakta ve hatta bu anlamda öncü kabul edilmektedir. Aynı zamanda Gizem Girişmen’in ne zaman millî takıma girdiği, ne zaman ve nerede altın madalya kazandığı, spor hayatı veya diğer ödül ve başarıları (bkz. Girişmen, 2024) hakkındaki bilgiler göz ardı edilmiştir.

Millî yüzücü: Nesrin Olgun Arslan

6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “Okuyalım Öğrenelim” başlığı altında ise “Manş Denizi’ni yüzerek geçen ilk Türk kadını... (s. 220)” olarak Nesrin Olgun Arslan tanıtılarak başarısı anlatılmaktadır. Ders kitabında Nesrin Olgun Arslan’ın dünyanın farklı sularında kulaç atarak Türk kadınlarına ilham olduğu ifade edilmektedir.

Nesrin Olgun Arslan örneği, kadınlara spor alanında örnek olması veya kadınları spor yapmaya teşvik etmesi açısından önemlidir. Buna karşın metinde Nesrin Olgun Arslan'ın yalnızca millî yüzücü olmasına vurgu yapılmakta ve görseli dahi kullanılmamaktadır.

Buna karşın ders kitaplarındaki biyografilerde çoğunlukla erkek şahsiyetlerin daha fazla tanıtıldığı görülmektedir. Hatta Sosyal Bilgiler ders kitaplarında erkek şahsiyetlerin hayatlarına veya yaptıkları mücadelelere kendi anlatımlarıyla yer verildiği saptanmıştır (bkz. Şekil 3 ve 4).

Ünlü Hun hükümdarı Mete Han'ın anlatımıyla Asya Hun Devleti'ni öğrenelim.

Babam Teoman, Orta Asya'da kurulan ve ilk Türk devleti olarak bilinen Asya Hun Devleti'nin ilk hükümdarıdır. Merkezimiz, Orta Asya'daki Orhun ve Selenga ırmakları arasında bulunan ve kutsal sayılan Ötüken'dir. Çinlilerle İpek Yolu için mücadele etmiştir. Babam Teoman'ın sürekli akınlar düzenlemesi üzerine Çinliler, bu akınları durdurmak için Çin Seddi'ni inşa etmişlerdir.

Benim zamanımda Hunlar en güçlü dönemlerini yaşadılar. Dağınık hâlde yaşayan Türkleri bir çatı altında topladım. Orduda ilk defa onlu sistemi ben kurdum ve ordumu bu sisteme göre oluşturdum. Bu sisteme göre en büyük askerî birlik on bin kişiden oluşan tümeni. Tümenleri on, yüz ve bin kişiden oluşan birliklere ayırdım ve başka devletlere de örnek oldum. İpek Yolu'nun denetimini ele geçirdim. (İpek Yolu, Çin'den Avrupa'ya uzanan bir ticaret yoludur.) İpek Yolu'nun denetimini sağlayarak Hun ekonomisini güçlendirdim. Ayrıca Çin topraklarının büyük bir kısmını ele geçirdim ve Çin'i vergiye bağladım. Ancak kalabalık Çin nüfusu içinde Türklerin millî kültürlerini kaybederek yok olmalarını önlemek amacıyla bu topraklara Türkleri yerleştirmedim.

Benden sonra Çin entrikaları sonucu başlayan taht kavgaları devletimi zayıflatmış. MS 48'de Hunlar, Kuzey ve Güney Hunları olmak üzere ikiye bölünmüştür. Güney Hunları 216 yılında Çin hâkimiyetine girmiş, Kuzey Hunları ise batıya doğru göç ederek Avrupa'da Kavimler Göçü'ne neden olmuştur. Avrupa'ya gelen Hunlar burada Avrupa Hun Devleti'ni kurmuştur.

Komisyon tarafından yazılmıştır.

2.5. Çin Seddi

Şekil 3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) Ders Kitabı (Tarihe Yolculuk; Türklerin Anayurdu Orta Asya; Asya Hun Devleti [s. 50])

6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabına ait bu görselde (bkz. Şekil 3) Büyük Hun İmparatorluğu hükümdarı Mete Han'ın yaptığı mücadeleler kendi anlatımıyla yer almaktadır. Benzer şekilde 7. Sınıf Sosyal Bilgiler (EKOYAY) ders kitabında da Osmanlı Devleti hükümdarı Osman Bey'in kendi anlatımına yer verildiği görülmektedir (bkz. Şekil 4).

2.4
Osman Bey (Minyatür, Kı-yafetü'l-İnsaniyye fî Şemâilî'l-Osmaniyye, Seyyid, Lokman, 1579)

Babamın Bizans'a karşı yürüttüğü gaza ve cihat anlayışını devam ettirerek bu devletin İnegöl, Yarhisar, Bilecik, Karacahisar gibi pek çok yerleşim yerini fethettim. Taht kavgaları ve iç karışıklıklar içinde olan Bizans İmparatorluğu'nun sınırında yer almamız ve yalnızca bu devletle mücadele etmemiz kısa sürede önemli bir güç olmamızı sağladı. Müslüman olmayan bir devlet olan Bizans ile savaştığım yani gaza ve cihat yaptığım için Moğol baskısından kaçan gazilerin ve komşum olan Türk beyliklerinin desteğini aldım. Topraklarına gazilerin yanında çok sayıda tüccar, zanaatkar, ilim ve devlet adamı da sığındı. Bunlardan biri de kızıyla evlendiğim Şeyh Edebâli idi. Şeyh Edebâli, Anadolu'da farklı meslekten kişilerin bir araya geldiği dini ve iktisadi bir teşkilat olan Ahilerin önde gelenlerindendi. Bu evlilikle birlikte Ahilerin de desteğini aldım.

Fethettiğim yerlerde yaşayan halka dil, din, ırk farkı gözetmeksizin adil davrandım. Bir gün bir Rum bana gelerek kendisinden bardak alan bir Türk'ün parasını vermediği gerekçesiyle şikâyetinde bulundu. Derhâl hakkında şikâyet bulunan kişiyi getirterek Rum'un parasını vermesini sağladım.

Bağlı olduğum Türkiye Selçuklu Devleti'nin tamamen Moğolların hâkimiyeti altına girmesiyle diğer Türk beylikleri gibi bağımsız hareket etmeye başladım. Artık Osmanlı Beyliği olarak adlandırılan beyliğime karşı Bizans İmparatorluğu büyük bir ordu ile harekete geçti. Allah'ın izni ve gazilerimin yiğitliği ile 1302'de Koyunhisar Savaşı'nda Bizans Ordusunu mağlup ettim.

Şekil 4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler (EKÖYAY) Ders Kitabı (Türk Tarihinde Yolculuk; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu; Osman Bey [s. 37])

Meslekleri ile öne çıkmış bazı kadın şahsiyetler için nispeten daha ayrıntılı bilgi verildiği görülse de bu bilgilerin bazen güncelliğini yitirdiği veya kişinin bütün meziyetlerini tanıtmak konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Örneğin;

Bilim insanı: Marie Curie

5. sınıf Sosyal Bilgiler (ATA) ders kitabında “Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri” başlıklı metinde “Gelin şimdi yaptığı çalışmalarını ile bilim dünyasına yön veren bilim insanlarından bazıılarını birlikte tanıyalım (s. 104)” şeklinde belirtilerek üç erkek (El-Cezeri, Gazi Yaşargil, Leonardo da Vinci) bilim insanı ve bir kadın (Marie Curie) bilim insanı tanıtılmaktadır. Benzer şekilde 5. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “İnsanlığın Ortak Mirası” başlığı altında “İnsanlığın bilim mirasına örnekler...” olarak üç erkek (Aziz Sancar, Gazi Yaşargil, Louis Pasteur) bilim insanı ve bir kadın (Marie Curie) bilim insanı yer almaktadır.

Marie Curie örneğinde, Sosyal Bilgiler ders kitabında tanıtılan diğer kadın şahsiyetlere kıyasla Marie Curie hakkında daha ayrıntılı bilgi verildiği görülmektedir. Ayrıca ders kitabında tanıtılan tek yabancı uyruklu kadındır. 5. sınıf Sosyal Bilgiler (ATA) ders kitabındaki biyografide Marie Curie'nin nereli olduğu, okul hayatı, hangi alanlarda çalışmalar yaptığı, başarıları ve aldığı Nobel ödülleri hakkında bilgilerin verilmesi olumludur. Ancak kaynak olarak 2016 tarihli genel ağdan bilgilerin düzenlendiği belirtilmektedir. 5. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında ise Marie Curie hakkında az bilgi bulunmaktadır. Bunun yerine Marie Curie hakkındaki araştırmalardan yararlanılarak bir kadın olarak hayatı boyunca yaşadığı zorluklara rağmen elde ettiği başarıları (bkz. Carneiro & Parulekar, 2021) hakkında bilgiler daha ayrıntılı ve hikâye şeklinde verilebilir.

Bilim insanı: Canan Dağdeviren

5. sınıf Sosyal Bilgiler (ATA) ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitaplarında tanıtıldığı tespit edilmiştir. Canan Dağdeviren, fizik alanında öne çıkmaktadır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabında "Canan Dağdeviren dünyaca tanınan önemli fizik mühendislerinden biridir (s. 227)" şeklinde belirtilerek görseline (bkz. Şekil 1) yer verilmiştir. Bu anlamda verilen bilgiler oldukça sınırlıdır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabına kıyasla 5. sınıf Sosyal Bilgiler (ATA) ders kitabında Canan Dağdeviren'in daha ayrıntılı olarak tanıtıldığı görülmüştür:

"Fizik mühendisidir. Harvard (Harvırd) Üniversitesinin Genç Akademi üyeliğine seçilen ilk Türk'tür. Hacettepe Üniversitesi Fizik Mühendisliği bölümünden mezun olan Canan Dağdeviren esnek, katlanabilir ve deri üstüne yapıştırılabilir veya giyilebilir elektronik aletler üzerine çalışmalar yaptı. Medikal teknoloji alanında yaptığı çalışmalar ile pilsiz çalışan giyilebilir bir kalp çipi ve cilt kanserini teşhis eden bir cihaz geliştirdi. Forbes'in (Forbis) 30 Yaş Altı Bilim İnsanı Listesi'nde yer aldı (s. 173)."

Canan Dağdeviren örneğindeki metinde görüldüğü üzere; bu kez bir kadının çalışmaları ve başarısı üzerinde durulmaktadır. Ancak Fizik alanına nasıl ilgi duyduğu (Marie Curie'nin yaşam öyküsünün yer aldığı kitabı okuyarak ilgi duyması) ya da kariyerinin şekillenmesinde nasıl

bir olay yaşadığı (büyükbabaşının 28 yaşında kalp yetmezliğinden vefat etmesi) anlatılmamaktadır. Ayrıca biyografilerde olduğu gibi hangi tarihte, nerede doğduğu, okul hayatı veya ailesi hakkında bilgi (bkz. Cinemre, 2021) verilmemektedir. Paragraf cümlelerinin de rastgele yazıldığı ve akıcı olmadığı yorumu yapılabilir.

Bilim İnsanı: Gözde Durmuş

5. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri” başlıklı metinde “Mucitlerin ve bilim insanların ortak özelliklerini öğrenmek için bazıları daha yakından tanımaya ne dersiniz? (s. 107)” sorusunun altında beş erkek (Bruno, Edison, İbn-i Haldun, İbn-i Sina, Newton) bilim insanı ve bir kadın (Gözde Durmuş) bilim insanına yer verilmiştir. Bu bilim insanlarından Gözde Durmuş ders kitabında şu şekilde tanıtılmıştır:

“Lisede okurken genetiğe ilgi duymaya başladı. Çevresindekilerin kendisine, “Bu alanı seçersen işsiz kalırsın” demesine rağmen onları dinlemeyerek bilim macerasına atıldı. Gözde Durmuş, 3 liralık bir cihazla yalnızca 1 damla kan kullanarak 20 dakikada kanser teşhisi yapılabilmesinin önünü açtı (s. 108).”

Gözde Durmuş örneğinde Sosyal Bilgiler ders kitabında yalnızca Gözde Durmuş’un azmi ve başarısı hakkında kısaca bilgilendirme yapılmıştır. Bilim alanı bir macera olarak ifade edilerek bilim insanı olmak için neler yaptığı veya nerelerde okuduğu gibi gösterdiği çabasının bilgisi verilmemiştir. Başarısı olarak bir cihaz üretme örneği verilmesi önemli bir bilgi olmasına karşın cihazın “3 liralık” şeklinde fiyatının belirtilmesi, geçici veya güncelliğini yitirmiş bir bilgi olduğu için doğru bir bilgi olmamıştır. Çünkü, Gözde Durmuş’un hayatı ile ilgili yapılan güncel haberlerde cihazın “1-5 dolar arası” (Yavuz Mental, 2018) veya “5 dolar” (Vizyoner Genç, 2022) olduğu belirtilmektedir.

Bilim insanı: Feryal Özel

6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında toplumsal alanda başarılı bir bilim insanı olarak Feryal Özel örneği verilmiştir. Feryal Özel için “... Amerikan Uzay ve Havacılık Dairesindeki (NASA) Türk bilim insanıdır.

Kara deliğin ilk kez görüntülenmesini sağlayan 200 bilim insanı içinde yer almaktadır (s. 217)” şeklinde bilgi verildiği görülmektedir (bkz. Şekil 2).

Feryal Özel örneğinin günümüzde öne çıkan bilim insanlarının ders kitaplarında örnek verilmesi açısından önemli olduğu açıktır. Buna karşın “Amerikan Uzay ve Havacılık Dairesindeki (NASA) Türk bilim insanıdır” ifadesi oldukça genel ve bilgi yanlışlığı olan bir cümledir. Öncelikle NASA’nın açılımı Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesidir ve Amerika’da yer almaktadır. Ayrıca tanımlarken “200 bilim insanı içinde...” yer aldığının vurgulanması Feryal Özel’i öne çıkarmamaktadır.

Girişimci: Ümmiye Koçak

5. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “Arslanköy Kadınlar Tiyatro Topluluğu” başlığı altında Ümmiye Koçak ve Arslanköy Kadınlar Tiyatro Topluluğu hakkında bilgiler verilmiştir.

Ümmiye Koçak örneğinde Ümmiye Koçak’ın köy kadınlarının yaşadıklarını dünyaya göstermek için kurduğu tiyatro topluluğuna değinilmektedir. Bu topluluk ile tiyatro oyunları sahneledikleri ve yaptıkları film ile Avrasya Film Festivali’nde “Sinemada En İyi Avrasyalı Kadın Sanatçı (s. 16)” ödülünü aldığı aktarılmaktadır. Oyuncu, oyun yazarı, yönetmen ve çiftçi olarak tanınan Ümmiye Koçak’ın hayatı (bkz. Çalışkan, 2017) hakkında bilgi verilmemekle birlikte topluluk ile hangi oyunları sergiledikleri veya hangi film ile ödül aldıkları bilgileri eksiktir. Bununla birlikte pek çok ödül almasına rağmen tek ödül hakkında bilgi verilmektedir.

Girişimci: Dudu Sözcüer

5. sınıf Sosyal Bilgiler (ATA) ders kitabında “Yeni Fikirler Geliştiriyoruz” başlığı altında bir haber metni kullanılarak girişimci bir kadın örneği olarak Dudu Sözcüer (s. 131) tanıtılmaktadır. Dudu Sözcüer tanıtılırken kadın girişimcilere sağlanan devlet desteğiyle güneş enerjisinden elektrik üretmek için tesis kurduğu, Akhisar ilçesinde oturduğu, evli, bir çocuk annesi ve Matematik öğretmenliği mezunu olduğu belirtilmektedir. Ancak yalnızca haber metnini kullanarak Dudu Sözcüer’i tanıtmak,

hakkında yetersiz bilgi verilmesine neden olmaktadır. Güneş projesini nasıl hazırladığı, devletten nasıl destek aldığı veya kendi hayatı hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

Girişimci: Şehriban Şahin

6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “İşçilikten Patronluğa Uzanan Başarı Hikâyesi” başlığı altında örnek olarak Şehriban Şahin (s. 183) verilmiştir. Ders kitabında Şehriban Şahin’in Malatya’da temizlik işçisi olarak başladığı tekstil fabrikasında iplikten kumaşa her şeyi öğrenerek kendi kumaş fabrikasını kurduğu anlatılmaktadır. Bu metin için bir haber metni kaynağı kullanılmaktadır. Bu nedenle yalnızca başarısına odaklanılmış, Şehriban Şahin hakkındaki bilgiler (kaç yaşında olduğu, kaç yılında çalışmaya başladığı, kaç yıl içerisinde fabrika kurduğu, fabrika için sermaye kaynağının ne olduğu vs.) göz ardı edilmiştir.

Güreş Şampiyonu: Yasemin Adar

6. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “Dünden Bugüne Türk Kadını” başlığı altında toplumsal hayatta başarılarıyla örnek olarak öne çıkan kadın şahsiyet örneklerinden biri Yasemin Adar’dır. Yasemin Adar hakkında ders kitabında “...2017 dünya güreş şampiyonasında 75 kg kategorisinde altın madalya kazanan sporcumuzdur (s. 217)” şeklinde bir bilgiye yer verilmektedir.

Yasemin Adar örneği (bkz. Şekil 2) spor alanındaki başarısının örnek olarak gösterilmesi açısından önemlidir. Ancak ders kitabında verilen bilginin güncellenmeye ihtiyacı vardır. Çünkü Yasemin Adar’ın yalnızca 2017’de değil, farklı yıllarda olmak üzere pek çok başarısı bulunmaktadır. Bu açıdan verilen bilginin eksik veya yeterli olmadığı yorumu yapılabilir.

Muhtar: Gül Esin

6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabı ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında tanıtıldığı görülmüştür. 6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabında Gül Esin için yalnızca “Türkiye’nin ilk kadın muhtarı... (s. 224)” şeklinde bilgi verilerek görseli (bkz. Şekil 1) kullanılmıştır. Buna karşın 7. sınıf Sosyal Bilgiler (MEB) ders kitabında “...Demokratik

uygulamalar sonucunda seçilen Türkiye'nin ilk kadın muhtarını tanıyalım (s. 199)" şeklinde ifade edilerek Gül Esin'in Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olma süreci açıklanmaktadır:

"Atatürk tarafından 1930 yılında kadına, muhtarlık seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi. Aydın'ın Çine Demirdere Köyü'nde yaşayan 32 yaşındaki Gül Esin, 12 Kasım 1933 tarihinde yapılan muhtarlık seçimlerinde adaylığını koydu. Aldığı 500 oyla Türkiye'nin ilk kadın muhtarı olarak tarihe geçti. Esin, yaptığı hizmetlerden dolayı Atatürk tarafından ödüllendirildi (s. 199)."

Gül Esin örneğinde ders kitabında belgeye-kaynağa dayalı olarak nerede, kaç yaşında, ne zaman muhtarlığa aday olduğu veya muhtarlık görevi sırasında yaptığı hizmetlerden dolayı ödüllendirildiği bilgisi verilmesi olumlu olmasına rağmen Gül Esin hakkındaki bilgiler yeterli değildir. Kısa sürede muhtarlık görevinde kalmasına rağmen yaptığı hizmetler ya da başarılar hakkında bilgi verilmemiştir. Burada muhtarken ulaşım için yaptırdığı yollar, köylü halk için köy odasının veya gençler için gençler derneğinin kurulması, köylü kızların eğitimleri için çabaları anlatılabilirdi. Ayrıca Gül Esin hakkında verilen belgede-kaynakta "Demircidere" köyü olarak belirtilmesine rağmen ders kitabında "Demirdere" köyü olarak bilgi verilmesi ve belgede-kaynakta seçimde 500'e yakın kişi oylarını kullandığı yazsa da ders kitabında Gül Esin'in 500 oy alarak seçildiğini yazması (bkz. Güneş, 2010) bilgi hatasıdır.

Yazar: Halide Edip Adıvar

6. sınıf Sosyal Bilgiler (ANADOL) ders kitabında "Toplumsal Hayatta Kadının Yeri" başlığı altında Türk kadınlarının her zaman toplumun her kesimlerinde değerli görevler üstlendiğini ve önemli konularda bulunduğunu açıklayarak görsel örnekleri vermiştir. Bu görsellerden biri Halide Edip Adıvar'a aittir. Halide Edip Adıvar için "...ülkeminin yetiştirdiği önemli yazarlardan biridir (s. 227)" şeklinde bilgi verildiği görülmüştür.

Halide Edip Adıvar örneğinde (bkz. Şekil 1) ise Sosyal Bilgiler ders kitabında Halide Edip, yalnızca yazarlığı ile öne çıkarılmaktadır. Ders kitabında yazarın doğumundan ölümüne kadar olan süreç ele alınmamakla birlikte "...önemli yazarlardan biridir" şeklinde bilgi verilmesi oldukça

sınırlıdır. Oysa Halide Edip Adıvar, ülkemizde yalnızca yazarlığı ile öne çıkmamaktadır. Aynı zamanda yurt içi veya yurt dışındaki öğretmenliği ve akademisyenliğiyle, mitinglerdeki hatipliğiyle, Kurtuluş Savaşı'ndaki askeri başarılarıyla ve meclisteki milletvekilliğiyle öne çıkmaktadır. Ders kitabında yazarlığı örnek verilecekse de hangi alanlarda kitaplar yazdığı veya yazdığı romanları, öyküleri, oyunları, anıları, incelemeleri ve çevirileri (bkz. Uyguner, 1994) hakkında bilgiler verilebilir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metinlerden anlaşıldığı üzere, farklı meslekleri öne çıkarılarak örnek verilen tüm kadın şahsiyetler (Canan Dağdeviren, Dudu Sözcüer, Gözde Durmuş, Gül Esin, Halide Edip Adıvar, Esra Karamürsel Akpek, Feryal Özel, Gizem Girişmen, Kara Fatma -Fatma Seher Erden-, Marie Curie, Nesrin Olgun Arslan, Süreyya Ağaoğlu, Şehriban Şahin, Türkan Akyol, Ümmiye Koçak ve Yasemin Adar) hakkında yeterince bilgi yoktur. Bazı kadın şahsiyetlerin yalnızca meslekleri ile Türkiye'de öncü olarak tanıtılması, bazı kadın şahsiyetlerin ise kısaca başarısının anlatılması biyografiler için yetersiz ve/veya zayıf kalmaktadır.

Araştırmanın bir diğer dikkat çekici bulgusu ise 7. sınıf Sosyal Bilgiler (EKOYAY) ders kitabında yer alan biyografilerde pek çok erkek şahsiyet tanıtılırken, hiçbir kadın şahsiyet hakkında bilgi verilmemesidir. Özellikle Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında yer verilen tüm bilim insanları erkektir. Erkek bilim insanları arasında bir istisna olarak ders kitabında öğrencilere "1001 İcat ve Sırlar Kütüphanesi (s. 138)" isimdeki belgesel videosunun izlenmesi önerilmiştir. Bu belgesel içerisinde ismi geçen bir kadın olarak Meryem el-İcliyeye bulunmaktadır. Fakat Meryem el-İcliyeye hakkında bilgi edinmek için belgesel videosunun izletilmesi gerekmektedir. Buna rağmen videoda Meryem el-İcliyeye hakkında yer alan bilgi de oldukça azdır.

Genel olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen hem kadın şahsiyetlerin hem de erkek şahsiyetlerin oldukça kısa bir şekilde tanıtıldığı yorumu yapılabilir. Çoğunlukla ders kitaplarında kadın ve erkek şahsiyetlerin doğumundan ölümüne kadar olan süreç anlatılmamaktadır. Ders kitaplarında tanıtılan kadın şahsiyetlerin genellikle mesleklerinde veya toplumsal alanlarda öncü oldukları birer cümle ile aktarılmaktadır. Bu da ders kitaplarındaki biyografilerin çoğunlukla biyografi özelliklerini taşımadıklarını göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın ve erkek şahsiyetler arasındaki farklılıklara odaklanmakla birlikte özellikle kadın şahsiyetlerin nasıl tanıtıldığına dikkat çekmektedir. İncelenen ders kitaplarında yer alan biyografilerde kadın ve erkek şahsiyetler arasında sayısal olarak büyük bir eşitsizlik olduğu tespit edilmiştir. Buna göre güncel Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen erkek şahsiyet sayısı biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin beş katından fazladır. Bu eşitsizlik, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografi kullanımı üzerine yapılan literatürdeki çalışmalarda da benzerlik göstermektedir (Bektaş, 2019; Ceylan, Gözeten, Çetin, Oflu, Doğan, & Şahin, 2023; Doğan & Er Tuna, 2023; Erdem, 2013; Gözeten, Şimşek, İrişik, Yaman, Uz, Gündoğan, & Özkan, 2024; Kaymakçı & Er, 2013; Tokmak & Ginesar, 2023). Doğan ve Er Tuna (2023) çalışmasında, güncel ders kitaplarında demokrasi konusunun öğretiminde öncü Türk kadınlarının biyografilerine yer verilmesini olumlu olarak değerlendirse de bu durum yeterli görülmemektedir. Ayrıca diğer alanlara yönelik ders kitaplarındaki kadın ve erkek şahsiyetler açısından değerlendirildiğinde de benzer sorunlar olduğu saptanmıştır (Akay Şahin & Açıkalın, 2023; Durukan & Köseoğlu, 2017; Laçın Şimşek, 2011).

Güncel Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki kadın ve erkek şahsiyetler mesleki açıdan incelendiğinde de erkek şahsiyetlerin kadın şahsiyetlere oranla daha çeşitli mesleki alanda temsil edildiği saptanmıştır. Bu durum daha önce yapılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet konulu çalışmalardaki kadın ve erkek temsiller açısından benzerlik taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet başlığı altında değerlendirilen kadın ve erkek temsiller arasındaki mesleki alanlarda kadınların aleyhinde cinsiyet eşitsizliği bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki erkeklerin, kadınlara oranla hem daha çeşitli mesleki alanlarda hem de daha saygın mesleklere sahip oldukları belirtilmektedir (bkz. Akay Şahin & Açıkalın, 2021; Aşçı, 2020; Bilgin, 2019; Demirel, 2010; Fidan, 2019; Sönmez & Dikmenli, 2021). Gümüšoğlu'nun (2016) da belirttiği gibi ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rolleri sağlıklı bir temel üzerine inşa edilmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yönetim ve bilim alanında çoğunlukla erkeklerin öne çıktığı söylenebilir. Emral, Şimşek

ve Ütkür Güllühan (2022) çalışmasında, ders kitaplarında rol model olarak sunulan şahsiyetlerin çoğunlukla bilim alanında olduğuna dikkat çekmektedir. Ancak benzer bir bulgu olarak literatürde yer alan ders kitaplarındaki bilim insanlarının çoğu erkek olarak karşımıza çıkmaktadır (Akay Şahin & Açıkalin, 2023; Demircioğlu & Özalp, 2022; Durukan & Köseoğlu, 2017; Laçın Şimşek, 2011). Fidan'a (2019) göre ders kitapları, bilim konusunda erkekleri öne çıkarmakta ve kadın bilim insanlarını görmezden gelmektedir. Hatta uzun bir süre kadın bilim insanlarının fotoğraflarının altına tanıtılırken bilim 'adamı' şeklinde yazıldığına ve bu durumun normal karşılandığına vurgu yapılmaktadır (Berktaş, 2018).

Bununla birlikte ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin erkek şahsiyetlere göre daha az tanıtıldığı saptanmıştır. Bu da ders kitaplarındaki biyografilerin kişiler hakkında ayrıntılı olarak bilgilere yer vermediğini göstermektedir. Çoğunlukla ders kitaplarındaki kadın şahsiyetler, birer cümle ile başarısı öne çıkarılarak tanıtılmaktadır. Oysa biyografiler, Alparslan'ın (2009) da belirttiği gibi şahsiyetlerin doğumu, ailesi, eğitimi, kişiliği, çevresi ile olan ilişkisi, aşkları, evlilikleri, çocukları, başarıları, eserleri, yaşadığı yerler, resmi görevleri, sağlığı, ölümü gibi unsurları içermektedir. Nitekim bu araştırma, incelenen biyografilerde sözü edilen hususların çoğunlukla yer almadığını ve kadın şahsiyetlerin, erkek şahsiyetlere göre daha az tanıtıldığını göstermektedir. Buradan Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki kadın şahsiyetlerin hak ettiği şekilde yer almadıkları söylenebilir. Bununla birlikte Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan çoğu biyografi örneğinin tam anlamıyla biyografi özelliklerini taşımadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırma sonuçları doğrultusunda Sosyal Bilgiler ve diğer alanlardaki ders kitaplarındaki biyografilerin geliştirilmesi ve kadın şahsiyetlerin biyografi örneklerinin artırılmasına yönelik bazı önerilere yer verilmiştir:

- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen erkek şahsiyetlerin sayısı kadın şahsiyetlere oranla oldukça fazladır. Bundan dolayı biyografilerde kadın şahsiyetlerin sayısı en az erkek şahsiyetlerin sayısı kadar artırılabilir. Bu şekilde farklı alanlarda öne çıkan kadın şahsiyetlerin kız öğrencilere örnek olmaları adına daha fazla rol model olma imkânı sağlanır.

- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen kadın şahsiyetlerin hayatları hakkındaki bilgilerin yeterli olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadın şahsiyetlerin hayatı ile ilgili daha fazla bilgi verilebilir. Böylece öğrenciler, kadın şahsiyetleri daha yakından tanıma imkânı bulacaktır. Ayrıca farklı kadın şahsiyetlerin farklı özellikleri öğrencilerin ilgilerine göre dikkatini çekecektir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilen erkek şahsiyetlerin mesleklerinin kadın şahsiyetlere göre daha çeşitli olduğu görülmüştür. Bu yüzden ders kitaplarındaki kadın şahsiyetlerin de en az erkek şahsiyetler kadar meslekleri çeşitlendirilebilir. Bu sayede öğrenciler, farklı mesleki alanlarda öne çıkan kadın şahsiyetlerin hayatlarına tanıklık edecektir.
- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan biyografilerde yönetim ve bilim alanlarında çoğunlukla erkek şahsiyetler öne çıkmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında kadın yöneticilere ve bilim insanlarına daha fazla yer verilebilir. Örneğin, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografilerine yer verilmemesine rağmen tarihte öne çıkan ve devlet yöneten birçok kadın yönetici bulunmaktadır. Bu kadın yöneticilere farklı ülkelerden örnekler olarak İngiliz kraliçe I. Elizabeth, Rus çariçe II. Katerina, Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı kraliçesi ile Hindistan imparatoriçesi ünvanlarını taşıyan Victoria, uzun yıllar iktidarda kalan ve Britanya tarihindeki ilk kadın Başbakan Margaret Thatcher, Hindistan tarihindeki ilk ve tek kadın Başbakan Indira Gandhi, Müslüman bir ülke olan Pakistan'ın ilk kadın Başbakanı Benazir Butto (bkz. Çelik, 2014) ve Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı Tansu Çiller'in biyografileri (bkz. Satmış, 2020) verilebilir. Bununla birlikte Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Türk-İslam bilginleri olarak el-Cezeri, el-Harezmi, el-Hazini, İbn-i Firnas, İbn-i Haldun, İbn-i Heysem, İbn-i Sina, Farabi vb. biyografi örnekleri verilirken, bunun yanında İslam dünyasının bilinen Fas'ta en önemli eğitim kurumlarından birini inşa eden Fatıma el-Fihri, matematik ve yıldızlarla ilgili çalışmalar yapan, Bağdat'ta birkaç medrese ve kadın hastanesi inşa ettiren Puranduht (Buranduht), hem şair hem matematik uzmanı olan ve kütüphane yöneten Kurtubalı Lübna (bkz. Ülgen & Özlük, 2024) veya dünyada bilinen ilk Müslüman kadın gökbilim uzmanı Meryem el-İcliyeye (Usturlabi) gibi kadın

bilim insanlarının biyografileri (bkz. Varlı, 2021) yer alabilir. MS 350-415 dönemleri arasında yaşayan, İskenderiye kütüphanesinde farklı alanlarda dersler veren filozof Hypatia'nın biyografisi (bkz. Watts, 2017) kullanılabilir. Yine farklı alanlarda olmak üzere kanser hücrelerinin yayılmasını engelleyen ilaçlar geliştiren Amerikalı Gertrude B. Elion, elektrik akımı ve aydınlatma teknolojisi üzerine çalışan ve mimarlar için pergel tasarlayan İngiliz Hertha Ayrton, lazer fako cihazı icat ederek katarakt tedavisinde kullanan Afro-Amerikalı Patricia Bath gibi mucit kadınların biyografilerine (bkz. Kılıç Ekici, 2020) yer verilebilir. Türkiye'nin ilk klon kuzularının klonlandığı proje lideri Sema Birler, fareden fareye ilk yüz nakli operasyonu ekibinde yer alan Betül Gözel Ulusal, güneş hakkında yanlış bilinen bazı gerçekleri ortaya koyan ve NASA'da çalışan ilk Türk kadın bilim insanı olan Dilhan Ezer Eryurt gibi başarılarıyla pek çok ilke imza atan kadın bilim insanlarının biyografileri (bkz. Kılıç Ekici, 2020b) olabilir. Bunun yanında tarihten olduğu kadar günümüz rol model örneklerinden de yararlanılabilir ve günümüzde öne çıkan kadın yöneticiler ile kadın bilim insanları okullara davet edilebilir.

- Sosyal Bilgiler ders kitapları dışında Sosyal Bilgiler derslerinde ve diğer alanlardaki derslerde kadın şahsiyetlerin biyografiler ile öğretimi için okul içinde ve dışında etkinlikler hazırlanabilir.

Son söz olarak Sosyal Bilgiler ve diğer alanlarda ders kitabı hazırlayan yazarların biyografilerde kadın ve erkek şahsiyetlerin tanıtılması konusunda daha eşitlikçi olması beklenmektedir. Çoğunlukla ders kitabı yazarları durumun farkında olmasa da dezavantajlı grupların ve/veya kız öğrencilerin buna ihtiyacı vardır.

Teşekkür: Bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız çift kör hakemli.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Son Not: Bu çalışma, "Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Kadın Şahsiyetlerin Öğretimine Yönelik Etkinliklerin Geliştirilmesi ve Uygulanması" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar / References

- Akay Şahin, M. (2023). *Ortaokul Sosyal Bilgiler derslerinde kadın şahsiyetlerin öğretimine yönelik etkinliklerin geliştirilmesi ve uygulanması* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Akay Şahin, M. & Açıkalm, M. (2021). Gender representation in elementary and middle school Social Studies textbooks in Turkey. *Journal of International Women's Studies*, 22(1), 417-445. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol22/iss1/25>
- Akay Şahin, M. & Açıkalm, M. (2023). Türkiye'deki ortaöğretim Tarih ve Sosyal Bilimler ders kitaplarında kadın şahsiyetler. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 6(1), 92-122.
- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2009). *Yazılı ve sözlü anlatım* (2. Basım). Anı Yayınları.
- Akyol, Y. (2013). Sosyal Bilgiler öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının öğrencilerin empatik eğilimlerine etkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-14.
- Alparslan, G. (2009). Şiir, yaşam öyküsü, öz yaşam öyküsü. N. Demir & E. Yılmaz (Ed.), *Türk dili yazılı ve sözlü anlatım* içinde (ss. 120-135). Nobel Yayın.
- Arıcı, A. F. & Ungan, S. (2017). *Yazılı anlatım el kitabı* (4. Basım). Pegem Akademi.
- Aşçı, F. (2020). *Cumhuriyet'ten günümüze Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bektaş, A.E. (2019). *Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan biyografilerin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Berktaş, F. (2018). *Tarihin cinsiyeti* (6. Basım). Metis Yayınları.
- Bernard Powers, J. (2001). Gender in the Social Studies curriculum. E. W. Ross (Ed.), *The Social Studies curriculum: Purposes, problems, and possibilities* içinde (ss. 177-197). State University of New York Press.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet "Bize yüklenen roller."* K. Ay (Çev.). KADAV Yayınları.

- Bıçer, H. (2019). *Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencinin akademik başarısına ve derse karşı tutumuna etkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgin, S. (2021). *Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bowen, G.A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Carneiro, G. & Parulekar, T. (2021). The Nobel Prize in chemistry: Marie Curie-The lady with two Nobels. *Paintindia*, 71(10), 92-98.
- Ceylan, D., Gözetten, E., Çetin, Y., Oflu, A., Doğan, A., & Şahin, E. (2023). Öğretim yöntemi olarak biyografilerin Sosyal Bilgiler 4-6. sınıf ders kitaplarında kullanım durumunun değerlendirilmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 9(118), 9712-9722.
- Cinemre, O.Ö. (2021). Canan Dağdeviren kimdir? Ne yapmıştır? Kendi ağzından yaşam öyküsü. Ç.M. Bakırcı (Ed.), *Evrım Ağacı Akademi: Bilim insanları ve biyografileri yazı dizisi*. <https://evrimagaci.org/canan-dagdeviren-kimdir-ne-yapmistir-kendi-agzindan-yasam-oykusu-11079>
- Çalışkan, N. (2017, 10 Kasım). *Ümmiye Koçak: O bir başarı hikâyesi*. <https://indigodergisi.com/2017/11/ummiye-kocak-kimdir/>
- Çavuş, M. (2020). Muazzez İlmiye Çığ ve tarihsel ve kültürel mirasa duyarlılık (2. Basım). H. Çalışkan & T. Öntaş (Ed.), *Değerlerimizle değerliyiz: Biyografilerle değerler eğitimi etkinlik kitabı* içinde (ss. 227-247). Pegem Akademi.
- Çelik, E. (2014). *Dünyayı değiştiren kadınlar*. Tutku Yayınevi.
- Çerezci, S. (2018). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın bakanı Prof. Dr. Peyman Türkan Akyol'un siyasi hayatı. *Belgi Dergisi*, 2(16), 820-844.
- Çetin, M. (2012). *Biyografi kitabı*. Biyografi Net İletişim ve Yayıncılık.
- Demircioğlu, E. & Özalp, M.T. (2022). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadın bilim insanlarının temsili. *Educational Academic Research*, (47), 80-92.
- Demirel, E. (2010). *Sosyal Bilgiler ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Doğan, M. & Er Tuna, Y. (2023). Sosyal Bilgiler öğretiminde ders kitaplarında biyografinin kullanımı. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(5), 879-889.
- Dorr, C.H. (2011). Searching for she-roes: A study of biographies of historic women written for children. *Children & Libraries*, 9(2), 42-49.
- Durukan, Ü. G. & Köseoğlu, E. (2017). Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan bilim insanları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Kadın Özel Sayısı*, 9, 321-344.
- Emiroğlu, A. & Öztürk, H. (2023). İlk kadın Sağlık Bakanı Türkan Akyol ve Türkiye sağlık politikalarına etkisi. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 31(2), 118-126.
- Emral, T., Şimşek, A. & Ütkür Güllühan, N. (2022). İlkokul ders kitaplarında rol modellerin cinsiyete ve faaliyet alanlarına göre dağılımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (19), 355-380.
- Er, H. (2010). *Sosyal Bilgiler eğitimi kapsamında ilköğretim öğrencilerinin "biyografi" kullanımına ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Er, H. & Körükcü, M. (2020). Biyografiler ile Sosyal Bilgiler öğretimi (2. Basım). H. Tokcan (Ed.), *Sosyal Bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri* içinde (ss. 295-319). Pegem Akademi.
- Erdem, M. (2013). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında biyografi kullanımı. B. Akbaba (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Sosyal Bilgiler* içinde (ss. 207-232). Pegem Akademi.
- Erdem, R. (2010). *Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografi kullanımı* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fidan, S. (2019). *Sosyal Bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Girişmen, G. (2024, 26 Nisan). *Biyografi: İstedikten sonra, hedefler koyduktan ve vazgeçmedikten sonra her şeyi yapabilirsiniz*. <https://www.gizemgirismen.com/biyografi-1>
- Gözeten, S., Şimşek, Z., İrişik, S., Yaman, G., Uz, M., Gündoğan, H. K. & Özkan, H. (2024). Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında biyografi kullanımının incelenmesi. *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 7(1), 14-21.

- Gümüőođlu, F. (2016). *Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet: 1928'den günümüze* (Genişletilmiş 4. Basım). Tarihçi Kitabevi Yayınları.
- Güneş, G. (2010). Türk kadınının muhtarlık ve köy ihtiyar heyetlerine seçme seçilme hakkını kazanması ve Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Gül Esin (Hanım). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 171-190.
- Hürriyet (2003, Haziran). *Türk doktorun ABD'de yapay kornea başarısı*. Ekonomi Haberleri. <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turk-doktorun-abdde-yapay-kornea-basarisi-151026>
- Işık, H. (2018). Bütünleştirici bir ders olarak Sosyal Bilgiler (14. Basımdan Çeviri). F. Zayimođlu Öztürk & S. B. Demir (Çev. Ed.), *İlkokul ve ortaokullarda Sosyal Bilgiler eğitimi* içinde (ss. 394-428). Pegem Akademi.
- Karagözoğlu, N. (2018). Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasında kadın kahramanlarımızın yaşam öykülerinin kullanılması. *International Journal of Field Education*, 4(2), 97-110.
- Kaya, A. (2011). *Biyografik eserlerin Tarih öğretimine katkısı ve ikinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan sürecin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kaymakcı, S. & Er, H. (2013). Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında biyografinin kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(25), 198-224.
- Kaymakcı, S. & Er, H. (2014). Sosyal Bilgilerde biyografi kullanımı (4. Basım). M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler eğitimi* içinde (ss. 413-431). Pegem Akademi.
- Kılıç Ekici, Ö. (2020a, Şubat). Bilim dünyasının kadınları-I: Farklı ülkelerden bilim tarihine damga vuranlar. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, S. 627. <https://services.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf;jsessionid=G3FnauVTS2fgr6X0y0VD-ou5?dergiKodu=4&cilt=53&sayi=1050&sayfa=97&yaziid=43872>
- Kılıç Ekici, Ö. (2020b, Mart). Bilim dünyasının kadınları-II; Bilimsel çalışmalarıyla öne çıkan Türk bilim kadınları. *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, S. 628. <https://e-dergi.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf?dergiKodu=4&cilt=53&sayi=1052&sayfa=97&yaziid=43950>
- Laçın Şimşek, C. (2011). Women scientists in Science and Technology textbooks in Turkey. *Journal of Baltic Science Education*, 10(4), 277-284.
- Leckie, S.A. (2006). Why biographies matter in the classroom. *OAH Magazine of History*, 20(1), 7-10.

- Merriam, S.B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Basımdan Çeviri). S. Turan (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.
- Neuman, W.L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar-I* (7. Basım). S. Özge (Çev.). Yayınodası.
- Oruç, Ş., & Erdem, R. (2010). Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 215-229.
- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. & Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller* (6. Basım). Pegem Akademi.
- Öztürk, M. & Kardaş, M. N. (2018). Biyografiyi öyküleştirme yöntemi ve öğretmen adaylarının biyografiyi öyküleştirme yöntemi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Yüzüncü Yıl Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 35-64.
- Reinharz, S. (1992). *Feminist methods in social research*. Oxford University Press.
- Satmış, D. (2020). *Türkiye tarihini değiştiren 110 kadın*. Karakarga Yayınları.
- Seçgin, F. (2012). *Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal cinsiyet etkinliklerinin öğrencilerin algı ve tutumlarına etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sönmez, K. & Dikmenli, Y. (2021). İlkokul Sosyal Bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(1), 434-458.
- Şahin, U. (2022). *Sosyal Bilgiler dersinde biyografi kullanımının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Tarhan, M. & Kılıç, F. (2017). Sosyal Bilgiler eğitiminde biyografilerle girişimcilik becerisinin kazandırılmasına ilişkin bir inceleme. *International Journal of Field Education*, 3(2), 60-71.
- Tokmak, A. & Ginesar, Ö. (2023). Biyografik metinlerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yeri ve biyografi yazılarının Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 434-456.
- Uyguner, M. (1994). *Halide Edip Adıvar: Yaşamı, sanatı, yapıtlarından seçmeler*. Bilgi Yayınevi.

- Ülgen, P. & Özlük, E. (2024). Orta Çağ'ın entelektüelliğinde iz bırakan Doğu ve Batı dünyasının ünlü bilim kadınları. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 216-229.
- Varlı, N.N. (2021). *Bilimin öncüleri-9 - İlk kadın gök bilimci: Meryem Usturlabi* (2. Basım). Erdem Yayınları.
- Vizyoner Genç (2022, 6 Haziran). *Doç. Dr. Gözde Durmuş'tan devrim niteliğinde bir buluş*. <https://vizyonergenc.com/icerik/doc-dr-gozde-durmus-tan-devrim-niteliginde-bir-bulus>
- Watts, E.J. (2017). *Hypatia: The life and legend of an Ancient philosopher*. Oxford University Press.
- Yalçın, A. & Aytas, G. (2011). *Çocuk edebiyatı* (5. Basım). Akçağ Yayınları.
- Yavuz Mental (2018, 26 Ocak). *Gözde Durmuş kimdir?* <https://yavuzmental.com/gozde-durmus-kimdir/>
- Yiğittir, S. & Er, H. (2013). Sosyal Bilgilerde değer eğitiminde biyografi kullanımı. *Millî Eğitim Dergisi*, 43(200), 200-219.

EKLER

Ek.1: İncelenen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., & Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Azer, H. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. EKOYAY Yayıncılık.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk, S. (t.y.). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Harut, S. B. (t.y.). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: ATA Yayıncılık.
- Şahin, E. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı*. ANADOL Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., & Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.